

Бу сифат баркамол шахс тарбиясининг энг эътиборли жиҳатларидан биридир. Зеро, сабрсиз инсон ҳаётда бир нарсга эришиши жуда қийин. Шу сабаб ҳам сабр инсон ҳаётида улкан зарурият ҳисобланади.

Юқорида таъкидлаб ўтилган фикрларнинг таҳлиллари асосида қуйидаги хулосаларни илгари суриш мумкин.

Сабр ва қаноат кишилик жамиятининг барча даврларида эъзозланиб келинган ҳамда фақат ҳақиқий инсонларгагина хос фазилат ҳисобланади. Сабр ва қаноат маънавияти юксак инсонларнинг шахсиятини тавсифловчи, уларни кўркем кишилар қилиб танитувчи ноёб фазилат бўлгани учун тарихий аждодларимиз, шу жумладан, буюк аллома Маҳмуд Замахшарий ҳам ўз асарларида одамларни сабмли ва қаноатли бўлишга даъват этган. Бу борада ўзининг мушоҳадаси, ҳаётий тажрибасига асосланган ҳолда бугунги кунда ҳам ўзининг дидактик аҳамиятини йўқотмаган панд-насихатлардан иборат ўлмас илмий-маънавий мерос

қолдирган. Улардан жамиятнинг замонавий таълим-тарбия талаб ва эҳтиёжлари асосида янгича ёндашув ва талқинларда оқилона фойдаланиш баркамол авлод тарбиясининг тарихий-миллий негизини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Сабр ва қаноат тушунчаларига баркамол шахс тарбиясининг ҳам диний, ҳам дунёвий илмларига асосланган манбаи сифатида қаралиши лозим. Зеро, Куръони каримда, ҳадисларда ҳамда бошқа тарихий манбаларда инсонларни сабр ва қаноатга даъват этувчи ғоялар бисёрлигини эътироф этиш жоиз. Сабр ва қаноатни фақат ижобий сифат тариқасида қабул қилиб, уни дангасалик, танбалликни оқловчи чорлов, йўқчиликка қарши иродани ишга солган ҳолда ҳаракат қилишга интизмасликни биз илгари сураётган сабр ва қаноат ҳақидаги ғоялар билан бир хил маъно ва моҳият касб этишини англамоқ керак эмас. Кўп бора таъкидлаганимиздек, сабр ва қаноатни кенг маънода қабул қилмоқ лозим.

Адабиётлар

1. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. Ҳадис ва ҳаёт. 34-ж. Яхшилик ва ахлоқ китоби. – Т.: Шарқ, 2012. – 448 б.
2. Фариддин Аттор. Ҳикматлар. Нашрга тайёрловчи ва сўзбоши муаллифи Эргаш Очилов. – Т.: Ўзбекистон, 2012. 256-б.
3. Фозил Зоҳид. Замахшар тасбеҳи. – Т.: Муҳаррир, 2011. – 144 б.

РЕЗЮМЕ

Мақкур мақолада аллома Маҳмуд Замахшарийнинг “Атвоқу-з-заҳаб” (“Олтин шодалар”) номли дидактик асаридаги сабр ва қаноат тушунчалари талқинига бағишланган қарашлари, панд-насихатлари ажратиб олинди, таҳлил этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются взгляды мыслителя Махмуда Замахшари, приводятся афоризмы из его дидактического произведения “Атваку-з-захаб” (“Золотые ожерелья”), посвященные описанию таких человеческих качеств как терпеливость, выдержанность.

SUMMARY

The article analyzes the views of the thinker Mahmud Zamakhshari, some aphorisms from his didactic work “Atvaku-z-zabab” (“Golden Necklaces”), devoted to the interpretation of such human qualities as patience, endurance are quoted.

ИНГЛИЗ ТИЛИ ДАРСЛАРИДА МУТАХАССИСЛИККА ОИД МАТЕРИАЛЛАРДАН Фойдаланиш тажрибасидан

А.У.Тажиева – *педогогика фанлари номзоди, доцент*

Ажиниёз номидаги Нукс давлат педагогика институту

Н.А.Бекмуратова – *ассистент-ўқитувчи*

Бердак номидаги Қорақалпақ давлат университети

Таянч сўзлар: фан мазмуни ва тилини интеграллаштириб ўқитиш, мутахассислик матни, дастлабки билим, ахборот бериш ва олиш, ҳамкорликда ишлаш, фикрлаш қобилиятини ўстириш, ёндашув, мазмун, билиш, алоқа.

Ключевые слова: интегрированное обучение и содержания языка, профессиональный текст, предыдущие знания, давать и получать информацию, работать в сотрудничестве, развитие навыков мышления, подход, содержание, знание, коммуникация.

Key words: content and language integrated learning, professional texts, prior knowledge, input and output, collaborative tasks, developing thinking skills, approach, content, knowledge, communication.

Ҳозирги кунда ёшларнинг мушоҳада қобилияти, иродаси, ижодий салоҳияти, мослашувчанлигини ривожлантиришга имкон берадиган “CLIL” (Content and Language Integrated Learning – Фан мазмуни ва тилини интеграллаштириб ўқитиш) технологияларни, етакчилик қўникмаларини шакллантиришда муҳим аҳамият касб этадиган “STEAM–таълим” (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics – Табиий фанлар, технология, муҳандислик, санъат, математика) дастурларини қўллаб, таълим оловчиларда давр талабига мос қўникмаларни шакллантириш, рақобатбардош қалъаларни тайёрлаш максалида мамлакатимизда ҳам бир қанча ижобий ишлар амалга оширилмоқда.

Мамлакатимизда қабул қилинган қарор ва бўйруқлар сўзимизнинг исботи бўла олади. жумладан, 2017 йил 11 августдаги **Вазирлар Маҳкамасининг «Таълим муассасаларида чет тилларини ўқитишнинг сифатини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 610-сонли қарорида** “Олий таълим муассасаларининг чет тили кафедралари базасида профессор-ўқитувчилар учун дарсдан ташқари вақтда тегишли мутахассислик фанларини чет тилида ўқитиш бўйича хизмат кўрсатадиган курслар ташкил қилиш, мутахассислик бўйича атамалар луғатларини яратиш, чет тилларида турли кўрик-танловлар ўтказиш, мутахассислик фанлари бўйича чет тилларида маърузалар ташкил этиш” [1] ишларига эътибор қаратилагани бўлажак мутахассисларнинг чет тилини

билишини йўлга қўйишимиз зарурлигини аңлатади.

Юқоридаги ишлар шундан далолат берадики, мамлакатимизда мутахассисларнинг чет тилини билишига алоҳида эътибор берилаётгани, таълим сифати тубдан ислоҳ қилинаётганлиги, янгича ёндашувларнинг таълим тизимида жорий қилинаётганлиги бунинг ёрқин далилидир. Аммо мамлакатимиз олий таълим муассасаларида мутахассисликка оид материаллардан фойдаланиб, чет тилини ўқитиш технологияси, соҳага оид материаллардан ўқув воситаси сифатида фойдаланиш етарлича ўрганилмаганлиги ва бу соҳада ечимини қутаётган муаммолар етарлича эканлигини қайд этиш зарур.

Чет тилларига дунё миқёсида юз бераётган глобаллашув ва интеграция жараёнларини тезлаштириш нуқтаи назаридан маданиятлараро мулоқотни амалга оширувчи восита, шунингдек, ҳар бир мутахассис касбий лаёқатининг етакчи компонентларидан бири сифатида қаралаётган бир пайтда чет тили сўнгий муҳитда ўрганилишини ҳисобга олиб, география таълим йўналиши талабаларини чет тили дарсларида ўқитувчи раҳбарлигида мулоқот қилиш, гапириб бериш ва қайта идрок қилиш каби ўмумий маълумотлар билан чеғаваланиб қолмасдан, ўқувчиларнинг тафаккурини она тили ва чет тилида шакллантиришда, мутахассислик фанларидан чет тилида тайёрланган

материаллар асосила CLIL технологиясиан фойдаланиб ўқитиш катта аҳамиятга эга. Патси Лайтбонн “бу ёндашувнинг дунёда кенг тарқалганлигининг сабаби. унда талабалар ўрганилаётган чет тили ва мутахассислик фани бўйича билимларини бир пайтда кўп вақт сарфламасдан ўзлаштиришга имкон” беришини таъкидлаган [2:13].

CLIL технологияси таълим олувчининг мутахассислик фанларини чет тилида ўрганишда бир қанча ижобий натижаларга эришиш мумкинлиги ҳақида маълумотлар бизга маълум. CLIL мутахассислик фани ва чет тилини – иккаласини ҳам биргаликда ўргатиш имконини берувчи ягона технология сифатида фанда тан олинган ва у қуйидаги тўртта босқичда ривожланиши кўрсатилган.



Фан ҳиссиётларидан келиб чиқиб география дарсларида жамият билан табиат, инсон билан табиат ўртасидаги мураккаб алоқадорликни ўрганиш асосий масала ҳисобланилса, юқори малакали кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш, таълим сифатини кафолатлаш учун нихоятда муҳим саналган фаннинг мазмунини чет тилида ўргатиш ҳозирги кунда энг долзарб муаммо сифатида ўрганилмоқда.

География фанининг асосий тўшувчаларини, фан маданиятини талабаларла шакллантириш, мазмунларни чуқурлаштириб ўқитиш ва уларни синфларга бўлиш олий таълим муассаларида амалга оширилади.

CLIL технологияси асосида география фанини ўқитишда нималарга эътибор қаратишимиз керак:

Content: What is the geography topic? (Location, Population, Mountains and etc.);

Cognition: Which skills do the geography learners need for the topic? (analyzing maps, identifying differences, finding causes or relations, etc.);

Communication: What geography language do the learners use in this topic? (location terms, cause and effect phrases, descriptions, explanations, etc);

Culture: Is there a cultural focus in the topic? Can the learners compare or contrast his native and other countries geographical features? What is similar and what is different? Can they explain their reasons? [3:5].

Кўриниб турганидек, чет тилида географияни ўрганиш талабаларнинг билимини бойитишга, уларнинг ўзлари яшаётган ҳудудлари, одамлари ва яшаш жойлари, одамлар ва табиат ўртасидаги муносабатлар, шаҳарлар жойлашувининг аҳамиятлилиги, атроф-муҳит ўзгаришларининг сабаб ва оқибатлари, географик жараёнларни билиш ва тушунишга қаратилган, чунки мазмун (content) бу CLIL технологиясининг биринчи сўзи ва унинг асосий мақсади мутахассисликка оид

мазмун асосида тилни ўргатиш бўлиб ҳисобланади.

CLIL дастурида ўқитувчилар талабаларни ўз фикрини баён эта оладиган, савол-жавоб жараёнига қатнаша оладиган, воқеаларни таҳлил қилиб, унга баҳо бера оладиган, ҳулоса чиқариб, уни ҳимоя қила оладиган даражага етказиш учун керакли тил воситалари (сўзлар, терминлар, лексик ва грамматик структуралар ва ҳоказолар) билан таъминлаши зарур. Географияни ўрганаётган талаба “How and why is this coastal landscape changing?” каби саволлар бериши ва унга “It is changing because of the hydraulic action of the waves. They crash against the base of the cliffs and undercut them. The overhanging cliff therefore collapses” деб жавоб қайтара олиши керак, бу дегани талабалар тилни қўллаб география бўйича билимини бошқалар билан бўлиша олиши ва мулоқат қила олишини таъминлайди.

CLIL дастуридаги дарсларни режалаштиришда нималарга эътибор беришимиз керак.

1. **Activating prior knowledge.** Талабаларнинг дастлабки билимларига таяниш.

Дарсни талабаларнинг ўрганилаётган мазмун бўйича нималарни билишини аниқлашдан бошлаш керак. чунки талабалар ўз она тилида мазмун бўйича кўп билимга эга бўлиши мумкин. муаммо фақат уни чет тилида етказиб беришда бўлиши мумкин [3:7]. Бу жараёнда (Warm up stage) талабаларга она тилидан фойдаланишга рўхсат бериш керак. фикрларни олгандан кейин таржима орқали чет тилига ўтказамиз.

2. **Input and output.** Ахборотни бериш ва олиш.

CLIL дарсларида бу жараёни яхшилаб режалаштириш керак. Ахборот оғзаки бериладими ёки ёзма тарздами?; қоғоздами ёки электрон шаклдами?; талабалар қандай қилиб ўрганади?; жуфтликдами. гурӯҳдами ёки ҳаммаси бир вақтдами?; берилган ахборотни амалда қўллашни қандай қилиб ташкил этамиз?; талабалар олган ахбороти орқали тесқари алокани қандай қилиб ўрнатди. коммуникацияга қандай қилиб тушади? каби саволларга жавоб топиш керак.

3. **Collaborative tasks.** Ҳамкорликда ишлашни ташкил қилиш.

Талабалар ўрганган фанга доир асосий сўзлар, грамматик ва лексик тўзилишлардан фойдаланиб, жуфт ёки гурӯҳларда ишлашга қаратилган топшириқлар ишлаб чиқиш керак. Топшириқлар сўз даражасида (labeling river activity), гап даражасида (pairs asking and answering questions about environment) ёки матн даражасида (presentations about cities' location) бўлиши мумкин. асосийси унда мазмун ва тил интеграцияси сақланиши керак.

4. **Developing thinking skills.** Фикрлаш қобилиятини ўстириш.

Дарсларда талабаларнинг олатий фикрлаш қобилиятини оширишга қаратилган саволлар (what, when, who, how many, how long?) билан бир қаторда, тезкор фикрлаш қобилиятига қаратилган саволларни (Why, how?) тез-тез бериб туриш керак. Мазмунга эътибор берганда кўпинча юқори фикрлаш қобилиятини ривожлантирадиган “не учун?” ва “қандай қилиб?” саволлари берилиши мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

CLIL дарсларида қандай топшириқлардан фойдаланиш мумкин, деган саволга жавоб борасида топшириқлар жадвалини келтириб ўтамиз.

Knowledge	Application	Transformation	Analysis	Evaluation
Underline the sentence which is true	Collect and organize information	Information transfer from text to diagram	Classify types of environment	Describe the place
Multiple choice	Complete the table	Jigsaw map	Compare and contrast two cities	Identification keys
True/false	Gap-fill	Interpreting the Map	Find the mistakes of people in ecosystem	Labeling
Explaining a process	Domino games		Sequence stages	
Giving examples	Fieldwork activities			

Умуман, инглиз тили фанини ўқитиш жараёнида ушбу тилда мутахассислик фанларидан тайёрланган материаллардан фойдаланиб ўқитиш талабаларда

яратувчанлик, уларнинг янги қирраларини кашф этиш, янги фикрлаш қўникмаларини ривожлантиради.

Алабиётлап

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг “Таълим муассасаларида чет тилларини ўқитишнинг сифатини янада такомиллаштириш чопа-талбилап тўғрисида”ги 610-сонли қарори. -Т.: 2017 йил. 11 август.
2. Patsy M. Lightbown. Focus on Content-Based Language Teaching. Oxford University Press. Oxford. 2014.
3. Teaching Geography through English-a CLIL approach. University of Cambridge. Cambridge. 2011.

РЕЗЮМЕ

Мақола олий таълим муассасаларида мутахассисликка оид материаллардан фойдаланиб, чет тилини ўқитиш технологияси, соҳага оид материаллардан ўқув материали сифатида фойдаланиш масалаларига қаратилган. Автор “CLIL” (Content and Language Integrated Learning – Фан мазмуни ва тилни интеграллаштириб ўқитиш) ёндашувидан фойдаланиб, география мутахассислиги талабаларининг билим ва кўникмаларини ривожлантириш йўллари кўрсатган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена изучению технологии профессионально-ориентированного обучения иностранным языкам в высших учебных заведениях с использованием материалов по специальности как средство обучения. Автор подробно описывает пути развития знаний и навыков студентов-географов с использованием подхода “CLIL” (Content and Language Integrated Learning – Интегрированное обучение содержанию и языку).

SUMMARY

The article deals with the issues of using the technology of content-based learning at English classes of higher educational establishments, ways of using professional texts as tools of learning. The author depicts the ways of developing geography students' knowledge and skills by using “CLIL” (Content and Language Integrated Learning) approach.

Tálim - tárbiya teóriyasi hám metodikasi

ДК:371.036:17.02

ОИЛАДА БОЛАЛАРДА ГЎЗАЛЛИК ФАЗИЛАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Ж.П.Абдимуратов – ассистент ўқитувчи

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: психология, оила, таълим-тарбия, нафосат, баркамол авлод, буюк аждодлар.

Ключевые слова: психология, эстетика, семья, воспитание, гармонично-развитое поколение, наши предки.

Key words: Psychology, aesthetics, family, education, harmonically, developed generation, our ancestors.

Оила билан боғлиқ муаммолар дунё ҳамжамия-тининг ҳамма ерида мавжуд. Ота-она вазифасини аъло даражада бажариши учун, ота-оналарга йўл кўрсатадиган “Ота-оналар мактаби” ҳозирги кунда дунёнинг ривожланган давлатлари АКШ, Франция, Туркияда ташкил этилган бўлиб, улардан ёш ота-оналар фарзандларини тарбиялашда ўз ота-оналаридан ўрнак олиш ва улардан кўрган миллий тарбия усулларини амалиётга татбиқ этиш йўллари ўрганадилар [4:16]. Дунё педагогикасининг кўрсатишича, 0-6 ёш инсон шахсининг шаклланадиган даври саналиб, кейин олинадиган билим ва кўникмалар шу даврда қурилган пойдевор устига бунёд этиладиганлиги, шунинг учун, илк ривожланиш даврида болаларни эътиборсиз қолдирмаслик кераклиги илмий томондан тасдиқланган.

Жамият тараққиётида янги-янги авлодларнинг пайдо бўлиши- оила қуриш ижтимоий-табиий зарурат эканлигини, шахсни таркиб топтиришда оила ибрати яхши натижалар берадигани ҳаётий ва амалий далиллар асосида изоҳланган. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 1993 йил 20-сентябрдаги ялпи йиғилишида 1994 йилдан бошлаб 15-май «Халқаро оила куни» деб эълон қилинди.

Ҳар бир миллат оиласи ўзига хослиги, миллий маданияти, миллий адабиёти, миллий тиби ва руҳий тарзининг мижмаласида ўз ифодасини топи. Бугунги кунда мамлакатимиз ҳаётининг барча жабҳаларида кечаётган янгиланиш ва ўзгаришлар ичидаги энг муҳими Оила ҳақида, оила институтига давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида эътибор бераётганлигида кўринади. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 64, 66-моддаларида: «Оила жамиятининг асосий бўғинидир ҳамда у жамият ва давлат муҳофазасида туриш ҳуқуқига эга» деб таъкидланиши билан бирга ота-оналар ўз фарзандларини вояга етганларига қадар боқиш ва тарбиялашга, вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбур эканликлари кўрсатилган.

Ҳозирги вақтда мамлакатимизда оила институти мустақамлаш Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгилаб берилган «Соғлом оила-соғлом жамият» концептуал ғояси ҳамда «Оила

жамият ва давлат ҳимоясида» конституциявий принципи миллий, илмий ва амалий тажрибалар асосида ёритиб берилган.

Инсоният ўз авлодини меҳнатга, қасбга ва ҳаётга мос камол топтириши қадимдан таркиб топган тарихий жараёндир. Ўқиш, ёзиш, фан ва маданият шаклланадиган даврда ўз фарзандларини тарбиялаш оилада энг олий эзгулик, қадрият ҳисобланиб, ўсиб келаётган авлодга, унинг инсоний фазилатларига, маънавий тарбиясига катта жавобгарлик ҳисси билан ёндашган ва ота-она ўз орзу истакларини фарзандларида кўришни истаган. Инсоннинг баркамоллик ва зийраклик саодатига эришиши, орзу-умидларини рўйга чиқаришида оиладаги маънавий муҳит ва тарбия туфайли эканлигини барчамиз яхши тушунамиз [1: 44].

Ийрик маърифатпарвар олим Ризоуддин Ибн Фахруддин «Оила» номли асарида оила тузишнинг мамлакат ташкил қилиш билан тенглаштиради. Оила ҳақидаги низомларнинг аҳамиятини таъкидлайди, ахлоқ одоб, таълим -тарбия масалаларини кенг ёритиб беради. У шундай ёзади: «Зеро оила аҳволи тузук бўлмагани ва тарбия усули бино этилмагани ҳолда нақадар буюк бўлса ҳам, ҳеч бир миллат дунёда яшамас. Миллатлар шарафини юкори мартабага кўтармадиган нарсалар миллионлар ила саналмоқда бўлган аскарлару, дунёда энг буюк ва зўр бўлган кемалар эмас, балки энг оз эътибор берадиганимиз, ё бўлмаса ҳеч бир замон эътибор бермасдан, келадиганимиз бўлмиш оилалар. Оила низомсиз бўлса, унинг ёмон оқибати бутун миллатга таъсир этар ва шу сабабдан фазилат ўрнига разолат, тараққиёт ўрнига тубанлик негиз қуради. Худонинг ўзи асрасин -ку, агарда бир миллатга бундай ҳол рўбарў келса, у миллат китобининг сўнги варағи очилғусидир» [3:62].

Оилада ҳар бир нарсалар гўзалликка интилиш билан мустақам боғланган бўлиб, болалар эстетик гўзалликни ҳис этиш, тушуниш, қадрлашга, энг муҳими, уни яратишга ўргатилади. Бола гўзалликни ҳис этиб ва у билан завқланиб, қалбида ва хотирасида оила, Ватан ифодаси жамулжам бўлган образлар абадий сақланиб қолади. Нафосат бу олий инсонийлик, ҳар бир одамнинг олижаноб туйғуларининг, самимий муносабатларининг жони ва тани ҳисобланади. Оилада